

Verslag Droogtesessie Midden Nederland

29 november 2010

Anton Gerritsen
Marco Hoogvliet

1202042-000

Titel
Verslag Droogtesessie Midden Nederland

Opdrachtgever
RWS WINN

Project
1202042-000

Pagina's
33

Trefwoorden

Workshop, watervoorziening, droogte, klimaatverandering, waterbeheer, klimaatadaptatie

Versie	Datum	Auteur	Paraaf	Review	Paraaf	Goedkeuring	Paraaf
	jan 2011	Anton Gerritsen		Remco van Ek			
		Marco Hoogvliet					

Status

Dit document is uitsluitend bedoeld voor discussiedoeleinden. Aan de inhoud van dit rapport kunnen noch door de opdrachtgever, noch door derden rechten worden ontleend.

Inhoud

Voorwoord	1
1 Inleiding	2
1.1 Aanleiding	2
1.2 Doelstelling	3
1.3 Wat is innovatie in de context van de Droogtesessie?	3
1.4 Relatie met Deltaprogramma?	4
2 Opzet	5
2.1 Doelgroep en probleemeigenaar	5
2.2 LEF Future Center?	6
2.3 Programma	7
3 De uitkomsten	9
3.1 Netwerk en samenwerking	9
3.2 Knelpunten, oplossingen en ideeën voor nieuwe oplossingen.	14
3.3 Salongesprek	21
4 Vervolg	23
4.1 Innovatieagenda RWS	23
4.2 Eigen initiatief deelnemers	24
5 Deelnemersevaluatie	24
Bijlage 1: Deelnemers (contactgegevens)	
Bijlage 2: Genodigden	
Bijlage 3: Knelpunten, (Ideeën voor) Oplossingen	
Bijlage 4: Maatregeleninventarisatie Waterdienst (2009)	
Bijlage 5: Resultaten deelnemersevaluatie	

Voorwoord

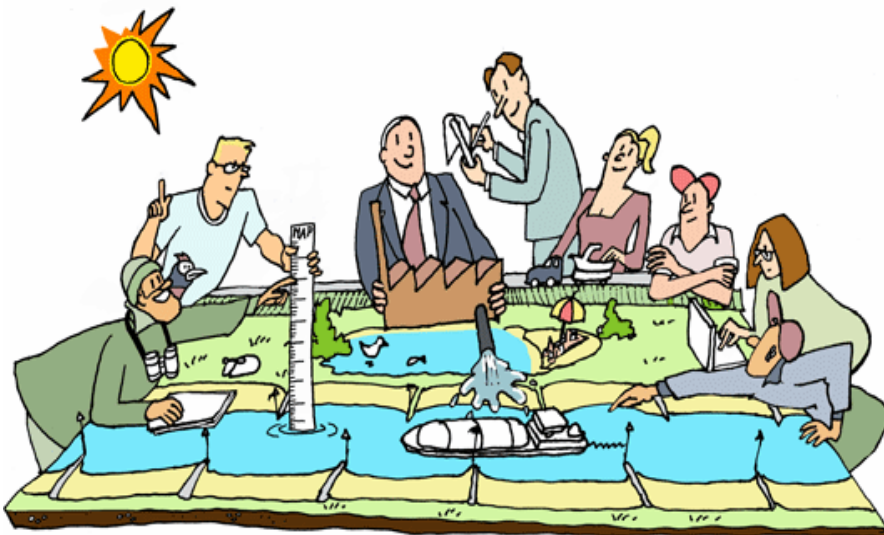
Op maandag 29 november 2010 vond in het LEF Future Center van Rijkswaterstaat de “Droogtesessie Midden Nederland” plaats. Het initiatief voor deze Droogtesessie kwam van WINN, het innovatieprogramma van RWS. De uitkomsten wil RWS gebruiken om haar primaire proces in perioden van droogte te verbeteren. De Droogtesessie staat niet op zichzelf. Zij maakt deel uit van het traject waarin RWS en de regionale waterbeheerders steeds meer in gezamenlijkheid toekomstige uitdagingen aangaan. Met de Droogtesessie wil RWS de regionale samenwerking op het uitvoeringsniveau stimuleren.

Dit document is een inhoudelijke, feitelijke verslaglegging van deze sessie. Het bevat nadrukkelijk geen analyse van de droogteproblematiek of een uitwerking van de resultaten van de sessie tot conclusies of advies.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

De Droogtesessie is opgezet en georganiseerd als onderdeel van het project WaterInnovatie Rijkswaterstaat (WINN, thema droogte¹). Het idee erachter is dat anticiperen op en omgaan met (extreme) droogtesituaties op allerlei terreinen nog werk vergt, waaronder het komen tot en implementeren van innovaties in het waterbeheer. De interesse van WINN droogte gaat daarbij met name uit naar innovaties die dienstbaar zijn aan zowel het regionale als hoofdwatersysteem, en daarom breed gedragen worden. Dergelijke innovaties kunnen een plaats krijgen op innovatie agenda's van regionale diensten van Rijkswaterstaat én waterschappen. Het gaat om innovaties in brede zin, dus niet alleen technisch, maar ook procesmatig.

De Droogtesessie is ingestoken vanuit uitdagende opvattingen en vragen:

“Waterschaarste in Nederland is een kunstmatig veroorzaakt probleem. In principe heeft Nederland voldoende water (jaarlijks neerslagoverschot), maar is het watersysteem vooral ingericht op waterafvoer en het tegengaan van wateroverlast. Veel problemen zijn op te lossen door water beter in te passen in de ruimtelijke ontwikkeling van gebieden en door slimmer en efficiënter waterbeheer. Dit is van belang omdat de verwachting is dat droogte en waterschaarste in de toekomst gaat toenemen. Centrale vraag is hoe dit moet gebeuren. Concrete antwoorden blijven nu nog vaak uit. Onder meer omdat ons denken over de inrichting en het beheer van het watersysteem vastzit in traditionele beheerpraktijken en zich vastklampt aan bestaande regels, afspraken, middelen en infrastructuur. Hier moeten we van loskomen als we de boel vlot willen trekken. De sleutel tot efficiënt watergebruik is ander beheer, en die transitie roept om bewustwording, communicatie en innovatie.”

1. <http://public.deltares.nl/display/CAW/Droogte>

“Het urgentiegevoel voor droogte en watertekorten in Nederland is in de praktijk nog beperkt maar neemt wel toe. We hebben in Nederland al droge jaren meegemaakt, maar de problemen waren meestal nog te overzien, zeker voor het hoofdsysteem. Er zijn inmiddels instrumenten ontwikkeld om te anticiperen op calamiteiten met droogte en watertekort. Zo zijn er draaiboeken ‘droogte’ beschikbaar bij RWS en waterschappen en beschikken we over een landelijke verdringingsreeks en regionale uitwerkingen daarvan. Tevens wordt gewerkt aan een zogenaamd “*Drought Early Warning System*” voor het operationele waterbeheer. Echter, omdat we dergelijke instrumenten nog nauwelijks hebben hoeven in te zetten is onduidelijk in hoeverre dergelijke systemen nu ook daadwerkelijk optimaal bruikbaar zijn in de praktijk, als de nood aan de man is. Aan welke sturingsinformatie en middelen is echt behoefte? Zijn de systemen voldoende operationeel en op elkaar afgestemd? Wat zijn de specifieke knelpunten in het beheersgebied waar op termijn een innovatieve oplossing gewenst is? Hebben de waterbeheerders zelf specifieke suggesties waarop zij graag zouden zien dat innovatie voor droogte zich op richt?”

1.2 Doelstelling

Bij de Droogtesessie staat voor een concreet gebied de interactie tussen hoofdsysteem en achterland centraal. Het gaat daarbij zowel om de interactie tussen de componenten van het fysieke systeem (watergangen, kunstwerken e.d., de techniek) als de interactie tussen de beheerders (het proces).

De Droogtesessie dient meerdere doelen:

- Versterken van het contactennetwerk van regionale beheerders en de onderlinge communicatie op zowel operationeel als beleidsniveau
- Vergroten van de wederzijdse bewustwording bij waterbeheerders ten aanzien van belangen en toekomstige knelpunten in geval van extreme droogte
- Gezamenlijk, beheersgebiedoverschrijdend identificeren waar welke problemen worden verwacht bij een oplopend zoetwatertekort
- (vernieuwende) oplossingen vinden voor droogteknelpunten via een bottom-up benadering, vanuit praktische kennis over en ervaring met operationeel beheer
- Het prioriteren van knelpunten waarvoor het eerst oplossingen zijn gewenst
- Naar voren brengen en uitwisselen van oplossingen voor gesignaleerde problemen
- Het identificeren van de knelpunten waarvoor geen oplossingen naar voren konden worden gebracht
- Het verkennen van ideeën voor innovatieve oplossingen.

Indien de sessie als succesvol wordt ervaren door zowel de deelnemers als RWS WINN, dan zal worden onderzocht of in 2011 ook voor andere regio's Droogtesessies kunnen worden georganiseerd.

1.3 Wat is innovatie in de context van de Droogtesessie?

Sluitstuk van de Droogtesessie is het komen tot innovatieve oplossingen. Dit zijn de niet eerder toegepaste concepten, processen, modellen, producten, instrumenten, rollen en verantwoordelijkheden.

Innovatie draait om verandering, verbetering en toepassing. Het betreft niet noodzakelijk nieuwe kennis, maar wel een nieuwe toepassing van kennis. Innovatie gaat ook niet zozeer om denken en weten, maar om doen, ontwerpen, experimenteren, verbeteren, en uiteindelijk ook: geld verdienen, resultaat oogsten, maatschappelijke doelen bereiken.

Innovatie vraagt om netwerken, grensoverschrijdend gedrag, verbinden, kansen benutten. Innovatie bloeit bij het delen van kennis en ervaring. Wat is elders al bedacht? In het buitenland, in andere sectoren, bij de bureaus?

Het spectrum van mogelijke innovaties in de watervoorziening is breed. Het spectrum loopt van 'natuurlijke processen' via 'zelfvoorziening dicht bij huis en bedrijf' en 'water verkopen' tot 'herontwerp van de rivieren en de waterhuishouding van NL'. De Droogtesessie richt zich echter op innovaties die binnen het werkveld van de regionale waterbeheerder liggen, innovaties op regionale schaal die passen bij de regionale mogelijkheden.

1.4 Relatie met Deltaprogramma?

Het initiatief voor de Droogtesessie is los van het Deltaprogramma en het Deelprogramma Zoetwater gestart. Hoewel in het kader van dit Deelprogramma momenteel veel onderzoek plaatsvindt en (regionale) bijeenkomsten worden belegd die ook ingaan op knelpunten en oplossingen, waardoor de indruk van overlap ontstaat, verschilt de opzet en doelstelling van de Droogtesessie wezenlijk van deze bijeenkomsten: in de Droogtesessie spelen 'loskomen', bewustwording, versterken van het netwerk, stimulans van creativiteit en innovatie een prominentere rol.

Desalniettemin verwachten we dat de resultaten van de Droogtesessie bruikbaar blijken zijn voor het Deltaprogramma. De resultaten kunnen dus 'in de bagage' naar het Deltaprogramma worden meegenomen.

2 Opzet

2.1 Doelgroep en probleemeigenaar

Hoewel Rijkswaterstaat WINN de formele opdrachtgever voor de Droogtesessie is, is de doelgroep en probleemeigenaar van de Droogtesessie het projectteam “Waterverdeling Midden-Nederland”. Dit projectteam bestaat uit vertegenwoordigers van Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden, Waterschap Vallei en Eem, Waterschap Rivierenland, RWS Dienst Utrecht, RWS Dienst Oost-Nederland en de Waterdienst van RWS. Het projectteam heeft regulier overleg dat gericht is op het voorbereiden van waterakkoorden (formele afspraken tussen waterbeheerders over de verdeling van water) voor het Neder-Rijn Lek gebied. De resultaten van de Droogtesessie dienen zowel het projectteam als RWS WINN.

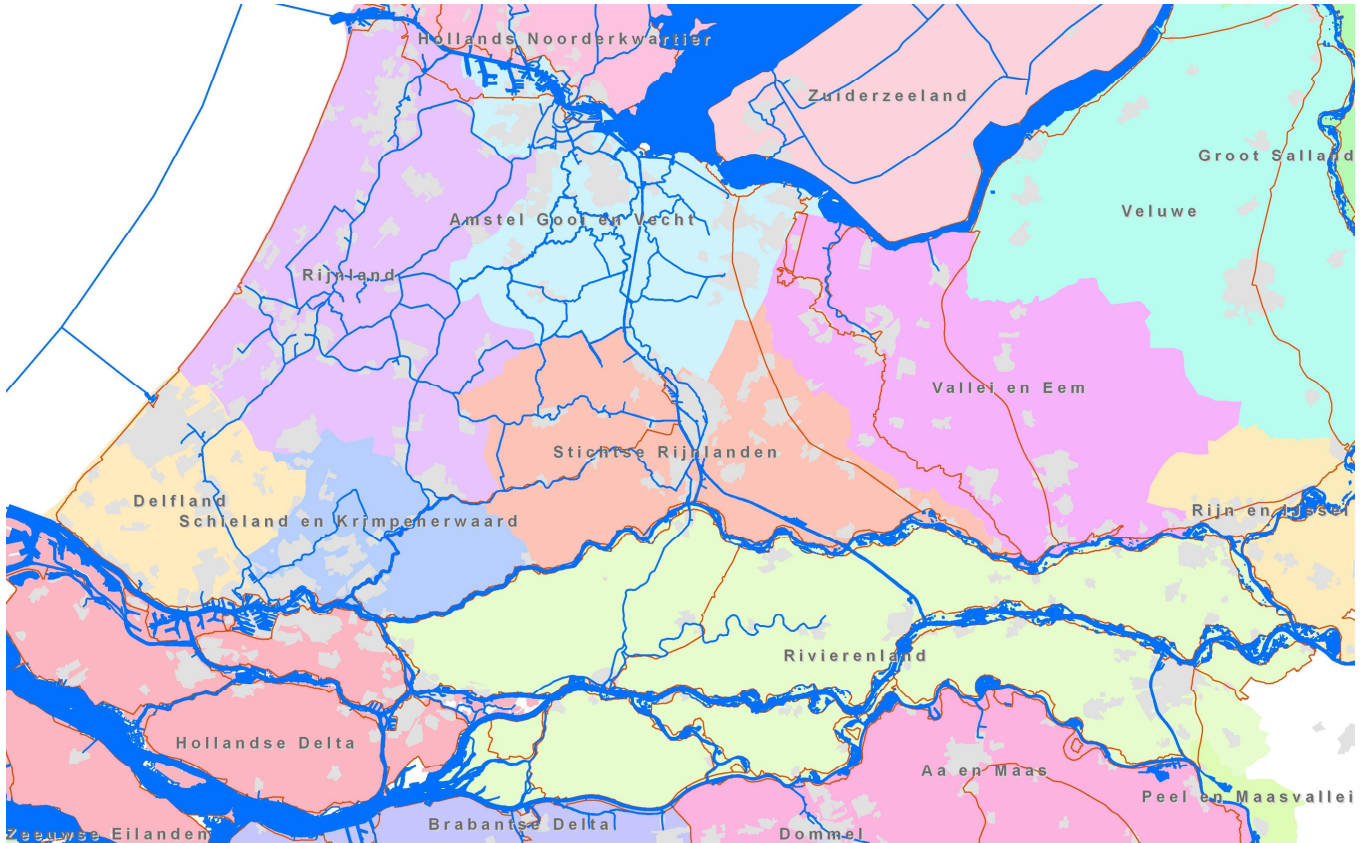
Figuur 2.1 Onderzoeksgebied Verkenning Waterverdeling Midden Nederland. In rood: sluisen in beheer bij Rijkswaterstaat, in zwart uitwisselpunten met het regionale watersysteem.

Vanuit het projectteam is de wens geuit dat de Droogtesessie in ieder geval moet bijdragen aan:

- De discussie over droogteknelpunten en oplossingen op operationeel niveau
- Uitbreiding en versteviging van het netwerk rondom het thema droogte
- Wederzijds inzicht in en begrip voor de beheerspraktijken en belangen van de deelnemende partijen in geval van droogte.

Tezamen met vertegenwoordigers van het projectteam is een lijst van genodigden opgesteld. De genodigden werden geselecteerd vanwege hun operationele kennis of beleidskennis op het gebied van waterbeheer in droogtesituaties. Zij vertegenwoordigen nadrukkelijk niet de bestuurslaag binnen hun organisatie. De genodigden waren primair de leden van het projectteam zelf. Daarnaast werd op verzoek van de projectteam de lijst uitgebreid in twee richtingen. In de eerste plaats door het betrekken van meer deelnemers met expertise van het operationele waterbeheer, en in de tweede plaats door betrekken van de vier regionale waterbeheerders die ook afhankelijk zijn van zoetwater uit de Neder-Rijn Lek. Dit waterschappen Amstel Gooi en Vecht, Delfland, Rijnland en Schieland en de Krimpenerwaard.

De lijst met deelnemers en de lijst met genodigden zijn te vinden in bijlage 1 en 2.

Figuur 2.2 Begrenzing beheersgebieden waterschappen en ligging voorname watergangen

2.2 LEF Future Center

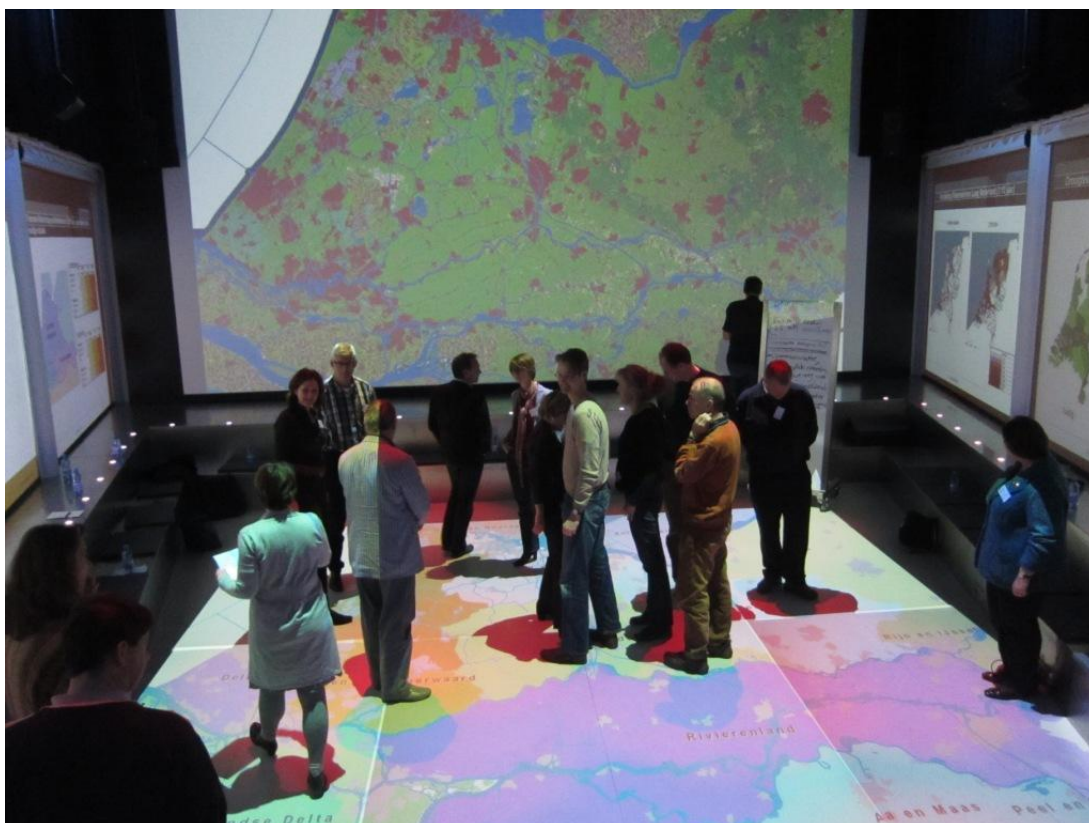
Voor het houden van de Droogtesessie Midden-Nederland is gekozen voor het LEF future center van Rijkswaterstaat. Het LEF future center is een informele plek waar mensen samen vernieuwende ideeën, strategieën en projecten kunnen ontwikkelen. Een multimediatheater, workshopruimtes en creatieve ontwerpplekken stimuleren de creativiteit en de verbeeldingskracht. Er is door WINN en Deltares voor LEF als locatie gekozen omdat er, gezien de doelstellingen van de Droogtesessie, veel aan gelegen was om los te komen van reguliere en bestaande waterbeheer praktijken, conventies, afspraken, normen, conflicten en standpunten. Loskomen van denken in beheersgebiedgrenzen en gescheiden taken en verplichtingen. Er is gestreefd naar het bereiken van een sfeer waarin waterbeheerders vrij kunnen discussiëren en open staan voor elkaars problemen en opgaven. Bovendien vraagt het komen tot ideeën over innovatie een open mindset en zoveel mogelijk stimulans van de creativiteit.

2.3 Programma

Het programma voor de Droogtesessie is tot stand gekomen door intensieve samenwerking met een facilitator van het LEF future center. De input voor de Droogtesessie kwam van de opdrachtgever WINN en het projectteam Waterverdeling Midden-Nederland. De wens van de opdrachtgever WINN, een innovatieagenda voor RWS, werd aangevuld met de wensen van de projectgroep: een versterking van het netwerk en focus op het delen van kennis en inzichten bij de deelnemers zelf. De rode draad in de Droogtesessie was de open vraag: Wat moet er gebeuren om samen klaar te zijn voor droogtesituaties?

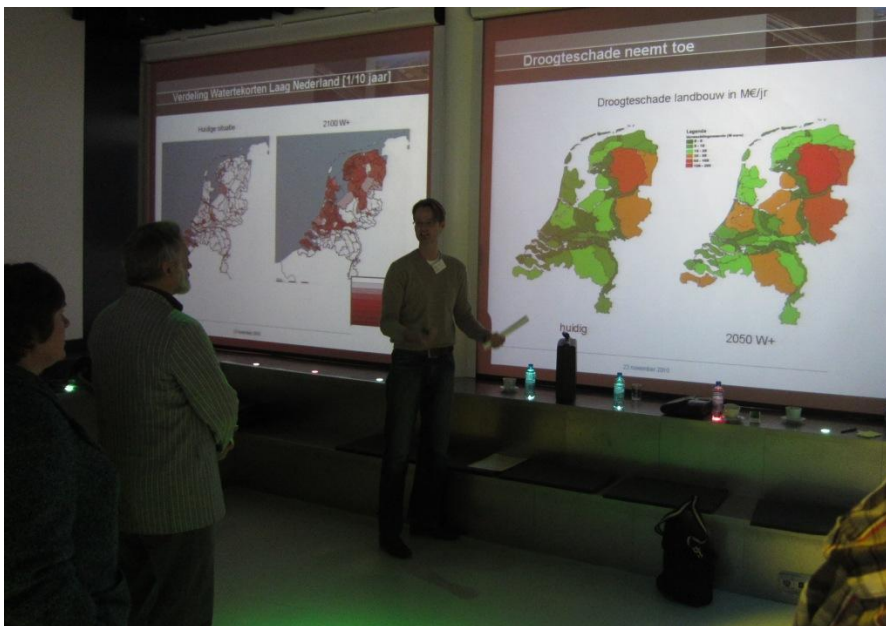
Ochtendprogramma - Netwerk en Samenwerking

In de ochtend stond het netwerk centraal. Na een korte kennismaking werd er ingezoomd op de belangen van de deelnemers en hun organisaties en de samenwerking binnen en tussen deze organisaties. Wat is het speldeel? Wat kenmerkt winnaars/verliezers? Wat zijn de spelregels? De vragen werden beantwoord in vier subgroepjes naar organisatie (Waterschappen en RWS) en werkveld (beleid en operationeel). Bespreken en bewustwording van overeenkomsten en verschillen draagt bij aan wederzijds begrip en verschaft inzicht in mogelijke kansen en belemmeringen in de samenwerking in geval van extreme droogte (waar kan het waarom bij wie op stranden? En hoe lossen we dat op?).

Middagprogramma - Knelpunten, oplossingen en ideeën voor nieuwe oplossingen

In de middag stond de inhoud centraal. Als intro werd het filmpje “Zoetwatervooziening in 2050” (www.watercommunicatie.nl) getoond. Aansluitend werden gevolgen van extreme droogte door Deltares toegelicht aan de hand van te verwachten waterverdelingen voor realistische klimaatscenario's in 2050 en 2100.

De verdere inhoudelijke input voor de Droogtesessie kwam van de deelnemers zelf. Alle deelnemers is gevraagd hun eigen gebiedskennis over knelpunten, oplossingen en ideeën voor nieuwe oplossingen te noteren op gekleurde kaarten en mee te nemen naar de Droogtesessie. De te beantwoorden vragen voor de gekleurde kaarten waren:

- Welke knelpunten in de waterverdeling/voorziening verwacht je voor je eigen beheersgebied in tijden van extreme droogte?
- Welke oplossingen voor knelpunten in de waterverdeling/voorziening zie je voor je eigen beheersgebied?
- Welke ideeën voor nieuwe, nog niet beproefde oplossingen zie je voor je eigen beheersgebied?

Om te beginnen zetten de deelnemers de knelpunten voor hun eigen beheersgebied op een grote kaart van doelgebied. Zo ontstond een overzicht van de knelpunten voor de regio. Daarna werden de (geclusterde) knelpunten op *white boards* geplaatst en zijn er (voor zover mogelijk) oplossingen aan gekoppeld. Na prioritering door de deelnemers werden de drie best scorende oplossingen in willekeurige subgroepjes besproken. De vraag die in deze subgroepjes beantwoord diende te worden was: Wat is er nodig om deze oplossingen ook echt toe te passen?

Vervolgens is de deelnemers gevraagd vernieuwende ideeën voor oplossingen aan te dragen. Na toelichting door de indiener van het idee zijn de ideeën geprioriteerd. De drie best scorende ideeën zijn in willekeurige subgroepjes besproken op inhoud, kansen en mogelijke belemmeringen.

Afronding

De Droogtesessie werd afgesloten met een salongesprek. Tijdens dit gesprek konden de deelnemers volledig vrij, zonder in discussie te hoeven treden, en met de ervaringen en opgedane kennis van de dag in het achterhoofd, nogmaals antwoorden formuleren op de centrale vraag van de dag:

“Wat moet er gebeuren om samen klaar te zijn voor droogtesituaties?”

3 De uitkomsten

3.1 Netwerk en samenwerking

Omdat de belangen van beheerders kunnen verschillen, wordt in beeld gebracht welke tegenstrijdigheden er kunnen zijn, maar ook, welke overlap er is. Los van technische complicaties, kunnen tegenstrijdige belangen leiden tot problemen. Voelt iedereen een gezamenlijk belang? Waarin zijn wij anders? Wanneer staan we lijnrecht tegenover elkaar? Hoe ga je (dan) met elkaar om?

Er zijn vier groepen onderscheiden: RWS (beleid en operationeel) en Waterschap (beleid en operationeel). Per groep is geanalyseerd hoe het 'spel van waterverdeling' wordt gespeeld a.d.h. van de volgende vragen:

- Wat is het ultieme speldoel?
- Wat zijn kenmerken van topspelers in dit spel? Wat van verliezers?
- Wat zijn belangrijke spelregels in dit spel waar je je zeker aan moet houden?

RWS Operationeel

"Waarom denken wij als RWS dat we operationeel zijn? We zitten eigenlijk tussen de operationele beheerders en beleidsmakers, want we trekken geen sluizen e.d."

Wat is het ultieme speldoel?	Wat zijn de kenmerken van topspelers? (... en wat van verliezers?)	Wat zijn de belangrijke spelregels van dit spel?
<p>Wij maken geen beleid! (wel BPRW)</p> <p>Voldoende schoon water</p> <p>Juiste waterverdeling</p> <p>Scheepvaart faciliteren</p> <p>Zorgen dat de uitvoering goed verloopt</p> <p>Minister niet in de problemen brengen (die vallen over uitvoering, niet over beleid, durft een minister het aan om bijv. koelwaterinname van elektriciteitscentrale stop te zetten?)</p> <p>KT-LT</p> <p>Manier: in gezamenlijkheid</p>	<p>Topspelers:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Uitvoering = Districten (hoofd), maar die opereren erg autonoom Er is een gebrekkige communicatie tussen districten en diensten. O.a. door reorganisatie van uitvoerende taken is er vanuit de diensten minder/te weinig feeling met operationeel beheer - HID/DG/SG/Minister/Staatssecretaris - de mensen die aan de waterverdeling draaien <p>Knelpunt: connectie tussen bestuur en (operationeel) beheer niet optimaal</p> <p>Kenmerken topspelers:</p> <ul style="list-style-type: none"> • samenwerking en bijeenbrengen • gezamenlijke betaling = draagvlak creëren • tijd en geld op orde (bestuur) • beheer en onderhoud op orde (district) 	<p>Doorvertaling naar uitvoering</p> <p>Werking van het systeem</p> <p>Gezamenlijke verantwoordelijkheid voor openheid van gegevens /oplossingen etc. Samen met de regio</p> <p>Ruimte voor zinvol experiment/best practice</p> <p>Beheer en onderhoud op orde</p>

RWS Beleid

Wat is het ultieme speldoel?	Wat zijn de kenmerken van topspelers? (... en wat van verliezers?)	Wat zijn de belangrijke spelregels van dit spel?
<p>Operationeel beleid: Missie van RWS kunnen uitvoeren binnen gestelde randvoorwaarden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • uitvoerder hoofdsysteem • kosten/baten <p>Uitvoeringprogramma: Doelen realiseren</p> <ul style="list-style-type: none"> • inhoud – Wat? • proces – Hoe? 	<p>Weet waar je voor staat.</p> <p>Over grenzen heen kijken:</p> <ul style="list-style-type: none"> • van organisaties • van plannen <p>RWS belangen vertegenwoordigen binnen beleid</p> <p>Ken je opdracht – “Weet waar je voor staat”.</p> <p>Ken je gebruikers en partners, overzicht, samenhang, inhoudelijke kennis</p>	<p>Je kent de corporate gedachte en handelt daar ook naar</p> <p>Je kent je speelruimte</p>

Waterschappen Beleid

Wat is het ultieme speldoel?	Wat zijn de kenmerken van topspelers? (... en wat van verliezers?)	Wat zijn de belangrijke spelregels van dit spel?
<p>a) Onze ingelanden voorzien van voldoende zoet water. Schade beperken</p> <p>b) Kunnen uitleggen waarom onvoldoende zoet water, waarom welke prioritering</p> <p>c) Positie waterschappen</p> <p>d) Rekening houden met positie en doel bestuurders</p>	<p>Topspelers:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Netwerkers - Politiek/bestuurlijk gevoel <p>Verliezers:</p> <p>Het tegenovergestelde:</p> <ul style="list-style-type: none"> - vasthouden aan hokjes, niet breed genoeg kijken - eigen ingelanden eerst - dubbele petten 	<p>Respect, inleven</p> <p>RO is belangrijk -> provincies belangrijke partner</p> <p>Aan afspraken houden</p> <p>Openheid</p> <p>Objectief</p> <p>Samenwerking waterbeheerders</p>

Waterschappen Operationeel

Wat is het ultieme speldoel?	Wat zijn de kenmerken van topspelers? (... en wat van verliezers?)	Wat zijn de belangrijke spelregels van dit spel?
Schade beperken (door voldoende zoet water)	Relevante gebiedskennis Rust behouden In rol blijven (omgevingsbewust) (feiten)kennis van inhoud en gebied (Schoenmaker blijf bij je leest! • niet te grote broek aantrekken • nuchterheid (niet te veel emotie)	In rol blijven Evalueren = leren BOB (Beeldvorming, Onderzoeken, Besluiten) Afspraak = afspraak

Terugkoppeling van deelsessies en integratie*Spelregel voor allen:*

- Heldere afspraken maken en kaders stellen voor watervraag/behoefte

Kenmerken goede spelers

- "Ich bin ein guter LCW-er"
- Werkt met waardenvrije feiten
- Laat achterste van de tong zien
- Begrip voor anderen
- Vertrouwen
- Gezamenlijk keuzes maken over routes/verdeling
- Out of the Box denken
- Flexibiliteit
- Gezamenlijke knelpunten vergelijken
- Criteria
- Luisteren
- Informatie

Knelpunten voor samenwerking

- Communicatie/Draagvlak creëren (hebben we nog niet)
- We weten onvoldoende van benodigd water
- We kunnen klant onvoldoende laten weten over de krapte
- Waterverdeelafspraken zijn grof en oud, Draaiboeken Droogte verdienen update
- Waterschap moet ook de ratio achter de waterverdeling in het hoofdwatersysteem kunnen uitleggen en verantwoorden aan ingelanden
- De openbare orde is in het geding
- Werken afspraken wel?
- Keuzes zijn politiek
- Modellen moeten nog getoetst worden

- Op papier is alles geregeld voor korte droogte; voor lange droogte niet. In het laatste geval is momenteel niet duidelijk wat dan het handelingsperspectief is. Dit zouden we virtueel moeten oefenen.
- Bewustzijn m.b.t. droogte is er niet
- In praktijk is handhaving (controle op watergebruik en microbeheer door ingelanden) niet realistisch. De personele capaciteit bij de beheerders ontbreekt daarvoor.

Waar zitten de grote verschillen?

WS-Beleid versus RWS-Beleid

- RWS kijkt naar landelijk hoofdwatersysteem, WS kijken naar regionale systeem (ingelanden voorzien)
- WS gaan veel meer voor eigen gebied – RWS kijkt al snel breder (landelijk met andere beheerders)
- WS veel dichterbij de regionale politiek. Politiek bestuurlijke verantwoordelijkheid staat bij WS veel dichterbij dan bij RWS.
- RWS maakt operationeel beleid (BPRW) en de regionale diensten voeren dit uit – WS maken allemaal hun eigen beleid en voeren dit zelf uit (minder lagen, directere lijnen)
- Hoofdwatersysteem op orde versus regionaal systeem op orde

WS-Operationeel versus RWS-Operationeel

- Daadwerkelijk Operationeel beheer van RWS is eigenlijk niet vertegenwoordigd
- Schade voorkomen versus minister niet in de problemen brengen
- Rust – Feitelijk versus Minister-Diplomatiek
- Budgetgestuurd uitvoeren versus Uitvoeringsgestuurd budgetteren. WS is concreet (BenO is een harde randvoorwaarde, een vanzelfsprekendheid) – RWS is meer “als het geld maar geregeld is” (BenO is bij RWS een discussiepunt, onderhandelingspunt, hier verliest RWS veel proceduretijd en slagvaardigheid in)
- Politieke agenda's zijn bedreiging. Inhoudelijke dingen = operationeel (resultaatgericht) versus profileren (bestuurders) = beleid

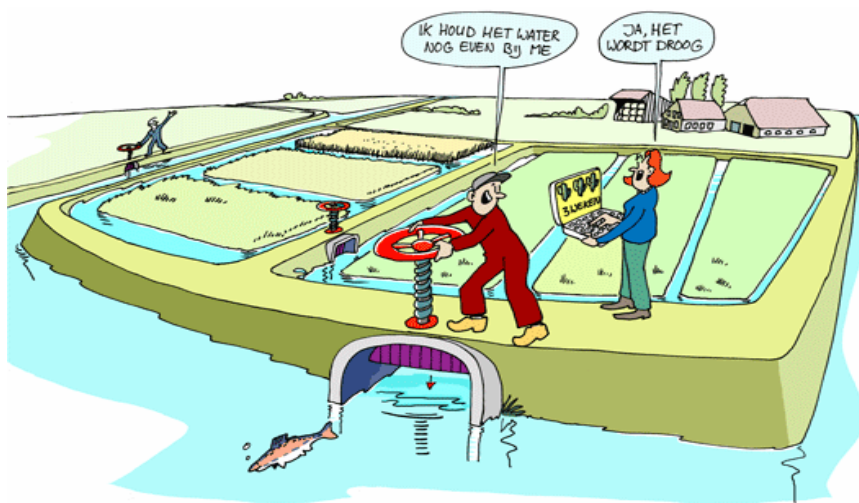
Beleid versus Operationeel

- Procedureel (eerst eens kijken wat nu de procedure is) versus actueel (hoe is nu de situatie, en wat gaan we doen)
- Politiek bestuurlijke gevoeligheden versus Resultaatgerichtheid
- Profileren versus Actie
- Praters versus Doeners
- Externe focus versus interne focus

WS versus RWS

- Afstand (verschillen) tussen WS operationeel en WS beleid is veel kleiner dan bij RWS. Dit geldt ook voor afstand naar bestuur.
- Spullen maken (core-business) versus tijd en geld regelen
- Oplossen versus opschalen
- Scope is verschillend.

Terugkerend discussiepunt is of de Verdringingsreeks als middel voldoende is om met tegengestelde belangen om te kunnen gaan gedurende droogte. Op papier is dat zo, maar de praktijk is weerbarstig. Durft een regering het echt aan om de verdringingsreeks te volgen? Om de industrie te gaan korten? Terwijl er nog geen helder beeld is over de kritische watervraag van de verschillende overige gebruikers?

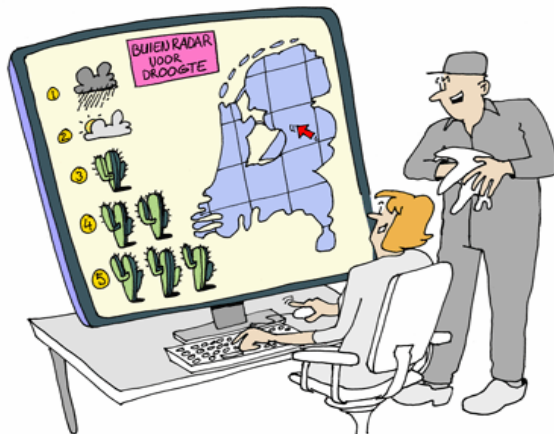

Rondvraag: wat kan er gebeuren als er een belangentegenstelling is?

In situaties van extreme droogte moet het gezamenlijke spel goed worden gespeeld. Hieronder volgt een aantal citaten uit de discussie over wat er in zo'n situatie speelt of zou moeten spelen:

- “Mijn vertegenwoordiger binnen de LCW goed bedienen zodat de procedure goed kan worden doorlopen. De LCW is de vorm waarin dan wordt samengewerkt”
- “Alle partijen moeten met ‘waardenvrije feiten’ komen zodat afgewogen beslissingen kunnen worden genomen. Dat moet worden uitgewisseld in de regionale droogte overleggen. Je moet ook bereid zijn om over je grenzen te kijken en open te staan voor belangen van ander.”
- “LCW kan alleen functioneren als alle mogelijke beslissingen zijn voorbereid, zodat die beslissingen kunnen worden genomen als de situatie zich aandient. De mogelijkheden die de LCW heeft zouden moeten worden uitgebreid, nieuwe routes, kunstwerken e.d. erbij, zodat de LCW meer ruimte krijgt om water te sturen/verdelen, meer oplossingsmogelijkheden.”
- “De communicatie moet goed zijn, je moet elkaar kennen, je moet elkaar vertrouwen”
- “Flexibiliteit is vereist bij alle partijen, over je belangen heen kunnen denken.”
- “Gezamenlijk knelpunten onderling kunnen vergelijken. Gezamenlijk beoordelingskader (regionale verdringingsreeks?).”
- “opnieuw naar waterverdeelsleutels kijken, deze zijn inmiddels wat oud.”
- “We hebben een te gebrekkige infrastructuur voor watervoorziening. Het is nu soms houtje touwtje.”
- “Er zijn wel objectieve criteria voor het nemen van beslissingen in de waterverdeling, maar de vertaalslag naar de regio, waar alles nauw luistert en integrale afwegingen moeten worden gemaakt in een complexe maatschappelijke en bestuurlijke omgeving, ontbreekt.”
- “Er zit erg veel kennis in de Verdringingsreeks, dus er zijn al heel veel criteria in ondergebracht.”
- “Wat is er nodig? Wellicht zijn dat Droogtesessies: het proefdraaien met verschillende soorten situaties.” “Het Deltaprogramma draagt hier het komend jaar ook aan bij.”
- “Wat er nog te doen staat is voldoende achtergrondkennis, beslisregels, inhoudelijke kennis, heldere kaders e.d. verkrijgen om de bestuurders van voldoende informatie te

kunnen voorzien en goede besluiten te kunnen nemen. Ook al in de aanloop naar een LCW situatie.”

3.2 Knelpunten, oplossingen en ideeën voor nieuwe oplossingen.

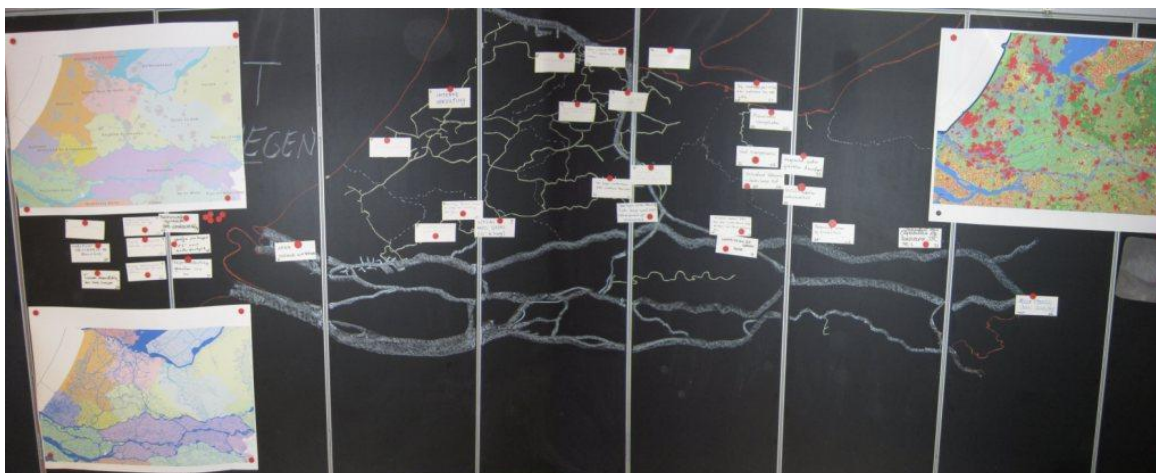
Alle ingebrachte knelpunten, daaraan gekoppelde oplossingen en ideeën voor nieuwe oplossingen, zijn in bijlage 3 in overzichtelijke tabellen gevat.

Knelpunten

In totaal werden 38 inhoudelijke knelpunten ingebracht (zie bijlage 3). Meer dan de helft (22) van de 38 knelpunten is regiospecifiek. Bijvoorbeeld de knelpunten “stilvallen van het Valleikanaal en Woudenbergse Grift”, “ongezond water in de grachten van Amersfoort” en “veel transportverlies in de Eemvallei door wegzijging”.

De overige (16) knelpunten zijn eerder generiek. Bijvoorbeeld “onvoldoende inzicht in de waterbehoefte” en “in de toekomst is er een hogere belasting van de gemalen ten opzichte van nu”.

Inhoudelijk zijn de knelpunten te rubriceren in 5 categorieën. De meeste knelpunten betreffen een verschil in Watervraag en Aanbod (15) en Verzilting (8). De resterende knelpunten betreffen problemen die zijn te verwachten door slechte Waterkwaliteit of hoge watertemperatuur (6), gebrekkige Informatie en Communicatie (6) of Belangentegenstellingen (3) in tijden van droogte.

Oplossingen

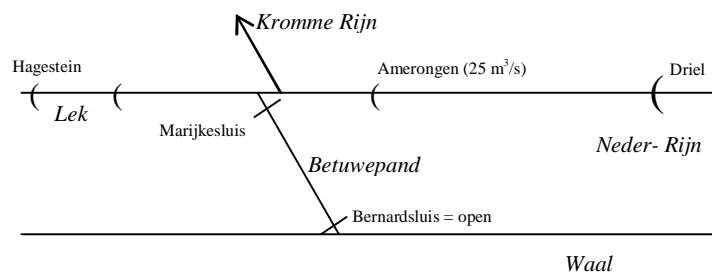
In totaal werden er 27 oplossingen ingebracht. Na prioritering zijn drie aansprekende oplossingen besproken in willekeurige subgroepen met als centrale vraag: Wat is er nodig om deze oplossingen ook echt toe te passen? De drie besproken oplossingen zijn:

- 1 Sluiting van de Bernardsluizen in het Betuwepand van het Amsterdam Rijn Kanaal (ARK) als oplossing voor te lage waterstanden op de Neder Rijn en Lek.
- 2 Het vergroten van het debiet bij Driel naar $> 25\text{m}^3/\text{s}$ (en bovengrens opzoeken) als oplossing voor te lage waterstanden op de Neder Rijn Lek.
- 3 Het opschalen van de Kleinschalige Wateraanvoer (KWA) als oplossing voor het water tekort in Midden-West Nederland.

De resultaten van de drie subgroepen zijn hieronder in kaders weergegeven. In de kaders zijn de reacties op het conceptverslag als aanvulling toegevoegd.

1. Sluiting van de Bernardsluizen

Situatie nu: Op papier zou de Waal de Lek moeten voeden, in de praktijk is het bij droogte net andersom. Er is dan snel minder dan $25 \text{ m}^3/\text{s}$ beschikbaar op Lek. Gevolg is dat daardoor inlaat op de Kromme Rijn niet meer mogelijk is.

Knelpunt: Bij droogte is het peil in de Lek bij de inlaat Kromme Rijn te laag. Oorzaak is dat de Bernardsluis open is en kan worden niet gestuurd. Daardoor is er bij lage afvoer verlies aan water van Nederrijn naar Waal via Betuwepand.

Oplossing: Door sluiting van de Bernardsluizen wordt als gevolg van stuwing het peil in de Lek bij de inlaat Kromme Rijn verhogen.

Wat is nodig?:

- Een MKB analyse
- Probleem moet bij RWS herkend worden
- Probleem moet bij RWS urgent genoeg zijn
- Duidelijkheid over hoeveel water eigenlijk nodig is. Hoeveel schade wordt er geleden?
- Wat kost aanpassen Bernardsluizen zodat deze van twee zijden waterdruk kunnen weerstaan?
- Inlaatpunt Kromme Rijn verleggen
- De Waal meenemen in fase 2 verbreed waterakkoord
- Scheepvaart Betuwepand bekijken
- Bestuurlijk overleg fase 2 verbreed waterakkoord Neder-Rijn Lek
- Deelprogramma Rivieren betrekken
- Peter Omvlee, Wim Kuijken betrekken
- Veldbezoek door RWS/HDSR (aan Bernardsluizen) -> gezamenlijk probleem + oplossingen verder verkennen

Aanvulling:

- Nagaan of de waterverdeling in de praktijk klopt met de afspraken op papier (wordt de verdringingsreeks goed toegepast etc.)
- Het peil wordt verhoogd met (fracties van) meters, het debiet met kubieke meters per seconde. Een hoger debiet op een bepaalde plek kan wel bereikt worden door op een andere plek een hoger peil in te stellen.

“Watervraag inzichtelijk maken voor beheersgebieden is vanuit optiek van gebruikers en bestuurders wellicht niet altijd een gewenste ontwikkeling. De eerste die dit goed heeft gedaan, is mogelijk het haasje, die krijgt vanaf dan niet meer dan strikt noodzakelijk. Je kunt maar beter aan de ruime kant gaan zitten. Er is wat dat betreft een analogie met watervoorziening via leidingnet in droge landen, waar het niet lukt om het waterverbruik van huishoudens in m^3 te krijgen”.

2. Debiet bij Driel naar $> 25m^3/s$

Knelpunt: Te laag peil op Nederrijn Lek in tijden van droogte

Oplossing: Peil op Nederrijn Lek verhogen naar meer dan $25 m^3/s$

Wat is nodig?:

- Bovengrens 25+ opzoeken
- Op maat/samenhang creëren in het hoofdwatersysteem. Water sturen naar “waar nood hoog is”. (Informatie om dergelijke beslissingen te nemen is nu onvoldoende).
- Collectieve verantwoordelijkheid t.a.v. bijvoorbeeld (andere) inlaatpunten en waterakkoorden. Rivierenland moet er dus beslist bij.
- Afstemmingorgaan tussen beheer en calamiteit. Oprichten van een slagvaardige droogteorganisatie, een clubje dat opereert tussen de dagelijkse situatie en LCW.

Aanvulling:

- Verhoging van het peil is ook nodig om West Nederland van voldoende water te kunnen voorzien (KWA + evt. uitbreiding hiervan). Ook moet er meer inzicht komen in de discrepantie tussen de beschikbaarheid van water bij Driel $25m^3/s$ en de ontrekkingen bij elkaar opgeteld, $60 m^3/s$ (= factor 2,5).

3. Opschalen kleinschalige wateraanvoer

Knelpunt: Watertekort in Midden-West Nederland

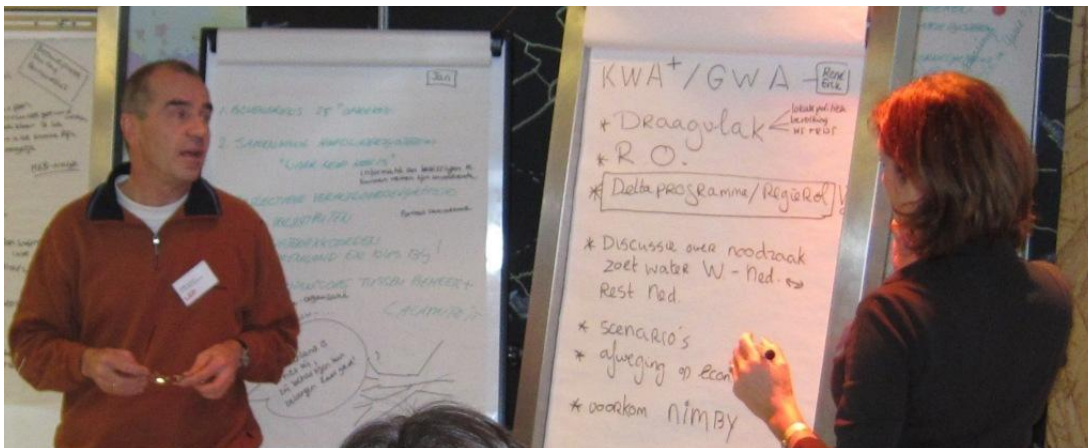
Oplossing: De Kleinschalige Wateraanvoer (zie http://www.rijnland.net/beleid/waterakkoorden/waterakkoord_kwa/toelichting voor beschrijving) opschalen tot een KWA+ of Grootschalige Wateraanvoer

Wat is nodig?:

- Draagvlak vergroten bij lokale politiek, bevolking en beheerders (WS + RWS)
- R.O. – provincie als partner betrekken
- Er ligt een regierol t.b.v. noodzaak en bewustwording (Deltaprogramma, Wim Kuijken?)
- Discussie over noodzaak zoet water West Nederland <> Rest Nederland
- Scenario's verkennen
- Afweging op economisch niveau
- Voorkom NIMBY (Belang op maatschappelijk niveau duidelijk maken)

Aanvulling:

- Voor wateraanvoer via de Hollandse IJssel is een (extra) stuw in de Lek nodig ter hoogte van het klaphek ten zuiden van IJsselstein. De inlaat bij Vreeswijk kan alleen bij eb gebruikt worden (anders waterstand te laag).

Ideeën voor nieuwe oplossingen

In totaal werden er 17 ideeën voor nieuwe oplossingen ingebracht. Na een korte toelichting en snelle prioritering werden de drie best scorende ideeën in willekeurige subgroepjes besproken en voorzien van kansen en eventueel belemmeringen. De drie ideeën zijn:

- OEDI2 - Winning van rivierwater Oeverfiltraat en (diep) Infiltratie in hoge zandgronden
- Alternatieve zoetwateraanvoer West-Nederland
- Ondiepere Schepen IJssel, Waal, Rijn

Het derde idee kreeg veel steun bij de prioritering. In het subgroepje werd echter vastgesteld dat het idee geen verdere toelichting behoeft anders dan het feit dat wanneer schepen minder beladen worden ze automatisch minder diepgang krijgen. De resultaten voor de eerste twee ideeën zijn hieronder in tabelvorm weergegeven.

OEDI2	
Knelpunt:	Dalende grondwaterpeilen en verzilting in tijden van droogte
Oplossing:	Zoetwatervoorraad door winning van rivierwater Oeverfiltraat en (diep) Infiltratie in hoge zandgronden.
Kansen:	<ul style="list-style-type: none"> • Uitwerking in publiek-private samenwerking (drinkwaterbedrijven) • Combineren met recreatie, natuurbeheer • Als strategische zoetwatervoorraad en druk (niet alleen voor kwelnaatuur) • Grote hoeveelheden zijn mogelijk • Principe wordt eigenlijk al toegepast in de duinen • Grondwater in grote zandlichamen dempt fluctuaties • Differentiëren. Imago van maagdelijk grondwater niet overal even belangrijk. Er zijn al plekken met minder kwaliteit. • Ook voor Brabantse dekzandruggen inzetbaar?
Belemmeringen:	<ul style="list-style-type: none"> • Kosten • Kwaliteit infiltratiewater versus KRW • Is het wel nodig/vraag naar?

Alternatieve zoetwateraanvoer West-Nederland

Knelpunt: Tekort aan zoet water in West Nederland in tijden van droogte

Oplossing: Alternatieve aanvoerroutes inzetten om West Nederland van zoetwater te voorzien.

Kansen:

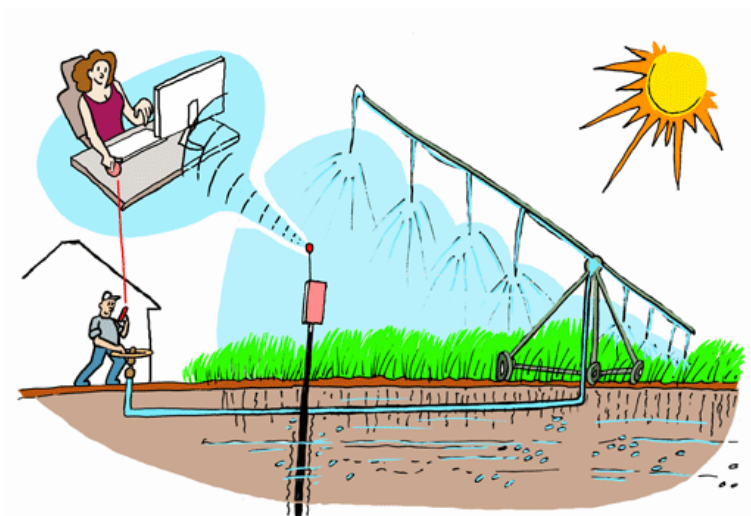
- Aanvoer via de Lek en Krimpenerwaard naar de Hollandse IJssel.
- Aanvoer vanuit IJsselmeer naar Rijnlands boezem (via "bestaand"/aangepast systeem)
- Functies combineren
- Optimalisatie doorspoelen/flexibel peilbeheer
- Beperken inlaten
- Illegale inlaten saneren
- Dit is het idee "Lekker Zoet"

KNELPUNTEN

- INTERNE VERZILTING**
 - 6
 - Rekening afgeleid van de grondwaterstand
 - Rekening afgeleid van de grondwaterstand
 - Rekening afgeleid van de grondwaterstand
 - Rekening afgeleid van de grondwaterstand
 - Rekening afgeleid van de grondwaterstand
- AFVOER**
 - afvoer naar H' mee
 - DZK
 - afvoer naar H' mee
 - DZK
- Zoute water aanboren**
 - ASB
 - zoute water aanboren
 - ASB
- brakwater (stratigrafisch) bron Drinkwater**
 - ASB
 - brakwater (stratigrafisch) bron Drinkwater
 - ASB
- ontzilten op Zonne-energie**
 - ASB
 - ontzilten op Zonne-energie
 - ASB
- inlaten brakwateraanvoer ontwikkelen**
 - ASB
 - inlaten brakwateraanvoer ontwikkelen
 - ASB

IDEEEN

- WIE: Jose Me Wouw**
 - ASB
 - ASB
 - in Bestuur
 - Extra bescherming
 - Ward - N.R.L. ASB
- WAT: Extra voorziening**
 - in de winter hoog peil in detailwatergangen → meer infiltratie
 - Waalwater naar moerden de lading gaan t.b.v. V&E K&V
 - Waalwater naar moerden de lading gaan t.b.v. V&E K&V
- WIE: John Kamps**
 - ASB
 - ASB
 - Door de m² water te laten stromen wordt er een duidelijk niveau water echt nodig is!
 - KLWD koeling industrie
 - voor koeling grondwater gebouwen + warmte in winter terughalen
 - Zandstroomer als oppervlakte diepe plas

In de gesprekken over de oplossingen werd onder andere naar voren gebracht dat deze eigenlijk maar weinig innovatief zijn. Tevens werd geconstateerd dat Waterschap Rivierenland in de discussie wordt gemist. Zij maken de indruk vrij autonoom op te treden. Ander punt is dat oplossingen die de water-zelfvoorzienendheid van de regio's kunnen vergroten in de discussie niet naar voren zijn gekomen.

NB. In 2009 is door Witteveen & Bos in opdracht van RWS Waterdienst onder waterschappen en provincies een inventarisatie uitgevoerd van maatregelen die kunnen worden genomen om de watervoorziening en waterverdeling te verbeteren. De resultaten hiervan zijn ter vergelijking met en aanvulling op de uitkomsten van de Droogtesessie, voor de partijen uit het casegebied in Bijlage 4 weergegeven.

3.3 Salongesprek

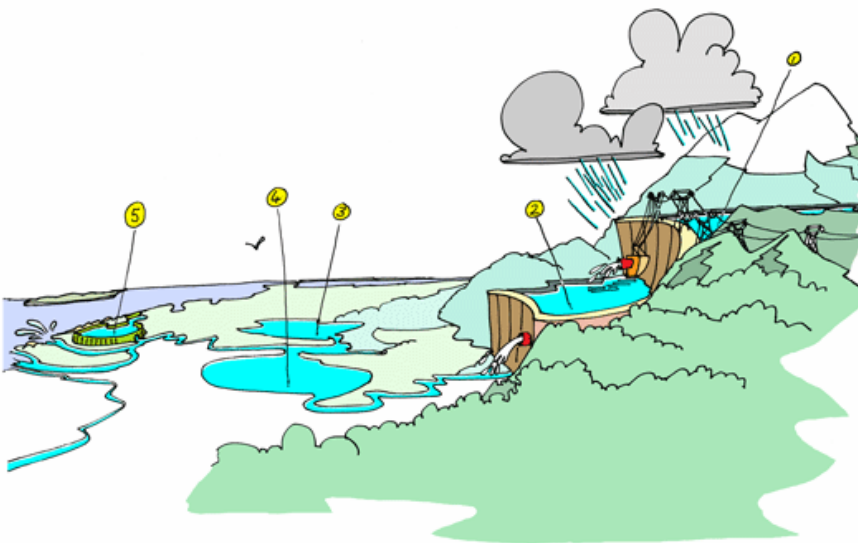
Afsluitende mogelijkheid om meningen met de groep te delen, zonder hier een discussie over te voeren, uitgaande van de vraag:

Wat moet er nu gebeuren om samen klaar te zijn voor droogtesituaties?

Dit heeft de volgende citaten opgeleverd:

- De weg van het water volgen
- Eerlijker verdeling van het beschikbare water
- Gezamenlijk nieuwe wegen voor het water onderzoeken
- Beter beeld krijgen van watervraag en wateraanbod, een gezamenlijk beeld
- Blijven samenwerken
- Ideeën uitwerken, kosten baten analyses maken
- Gezamenlijk beeld van de knelpunten
- Temporele aspecten van de watervraag kennen
- Er is al heel veel kennis, zorgen dat iedereen op zelfde niveau zit
- Absoluut doorzetten op de 2e fase, niet alleen op Betuwepand fixeren, maar ook naar Waal kijken, verbreden. Bestuurlijk commitment is nodig, maar dat moeten we nog regelen. Daar moeten we gezamenlijk aan trekken

- Meer inzicht in de gevolgen van verhoogd zoutgehalte in de waterecologie.
- Watertekort moet beter als een probleem worden neergezet.
- Elkaar regelmatig in een netwerk tegenkomen. Om vanuit je eigen ideeën te delen. Dat wordt altijd meer.
- Verwachtingen van gebruikers over beschikbaarheid van zoetwater bijstellen
- Meer inzicht krijgen in waarom de huidige waterverdeling is zoals die is
- Meer kijken wat er op stroomgebiedsniveau geregeld kan worden. Uitzoeken hoe het zit met kosteneffectiviteit als oplossingen bovenstrooms in Rijngebied (beheer meren) worden gezocht.
- Zorgen dat het blijft sneeuwen in de Alpen.

En wat ligt er voor deze groep te doen?

- Ook beter kijken naar waterconservering
- Zorgen dat we elkaar blijven tegenkomen in het Deltaprogramma. Zorgen dat de energie van nu niet verloren gaat en dat we die kunnen voortzetten in dat programma.
- Met de klanten in gesprek gaan, de afnemers
- De acties die al lopen meenemen bij wat er vandaag aan nieuws is bijgekomen.
- Laten we ook maar eens echt oefenen dat het echt droog is
- Laten we het NHI verbeteren
- Laten we het begrip voor lokale details die er werkelijk toe doen over het voetlicht brengen bij mensen die daar op een abstract niveau over nadenken.
- Laten we inzien dat het waterbeheer veel meer invloed heeft op verdroging dan wegzijging en verdamping. Laat het rijk zich hiervan bewust zijn.

4 Vervolg

4.1 Innovatieagenda RWS

Het initiatief om oplossingen en ideeën zoals die naar voren kwamen in de Droogtesessie, daadwerkelijk op te pakken valt buiten scope van RWS WINN als initiatiefnemer voor de Droogtesessie. Wel is er op basis van de ingebrachte knelpunten en oplossingen/ideeën (bijlage 3), een aantal geselecteerd om te worden opgenomen op de innovatie agenda van Rijkswaterstaat. Criteria bij de selectie van deze oplossingen/ideeën zijn:

- (Onderdeel van) oplossing bevindt zich in beheersgebied van RWS Dienst
- Oplossing heeft baten voor zowel RWS als regionale beheerders
- Oplossing is nieuw, nog geen onderdeel van lopende programma's of projecten.

Onderstaande tabel geeft deze oplossingen/ideeën weer. Ook de hierboven uitgelicht oplossingen OEDI2, Alternatieve zoetwateraanvoer West-Nederland en Ondiepere Schepen zijn het waard om op de agenda te zetten. Het is verder aan Rijkswaterstaat om te beoordelen in hoeverre deze oplossingen/ideeën verder worden onderzocht of uitgewerkt.

Ingebrachte knelpunten	Aangedragen oplossing/ideeën	Toelichting bij knelpunt/oplossing/idee
Watervraag en aanbod		
Onvoldoende zoetwater in gebied Schieland	<ul style="list-style-type: none"> • Peilbeheer afstemmen op de grondwatersituatie en seizoensverwachting • Wateraanvoer vanuit de Lek via de Krimpenerwaard naar de Hollandsche IJssel 	
Meer vraag dan aanbod	<ul style="list-style-type: none"> • Meer water over Nederrijn-Lek • In Betuwe extra verbinding Waal - Nederrijn-Lek • Andere, slimmere verdeling van innamepunten • Structureel water van Waal inzetten voor watervoorziening Nederrijn-Lek gebied 	Extra voorziening tussen Waal en Nederrijn-Lek om meer Waalwater naar het noorden te laten gaan tbv HDSR, Vallei en Eem en KWA.
Door lage waterstand lange wachttijd scheepvaart of stremming	<ul style="list-style-type: none"> • Waterbesparende maatregelen stuwen en sluizen 	
Verziltting		
Verbrakking boezem a.g.v. verziltting	<ul style="list-style-type: none"> • Ontziltting op zonneenergie (AB) • Brakwater strategische bron drinkwater 	<p>Membraantechnologie om water te ontzilten + in droge situaties veel zon</p> <p>ontzilttingsmogelijkheden verkennen</p>
Informatie/Communicatie		
Onvoldoende inzicht in waterbehoefte	<ul style="list-style-type: none"> • Besturingssysteem voor waterverdeling binnen regio 	

4.2 Eigen initiatief deelnemers

Het initiatief om oplossingen en ideeën zoals die naar voren kwamen in de Droogtesessie, daadwerkelijk op te pakken ligt primair bij de deelnemers zelf in hun rol als waterbeheerder. Bijna zonder uitzondering hebben de deelnemers aan de Droogtesessie zitting in landelijke of regionale overlegstructuren waar zoetwaterverdeling of droogtemaatregelen op de agenda staan, zoals het projectteam Waterverdeling Midden Nederland. De deelnemers hebben derhalve de mogelijkheid resultaten uit de Droogtesessie te agenderen op relevante momenten en plaatsen.

5 Deelnemersevaluatie

De deelnemers van de droogtesessie waren de leden van het projectteam 'Waterverdeling midden Nederland, aangevuld met vertegenwoordigers van andere belanghebbende waterbeheerders. Vanuit het projectteam is de wens geuit dat de Droogtesessie in ieder geval moet bijdragen aan:

- De discussie over droogteknel punten en oplossingen op operationeel niveau
- Uitbreiding en versteviging van het netwerk rondom het thema droogte
- Wederzijds inzicht in en begrip voor de beheerspraktijken en belangen van de deelnemende partijen in geval van droogte.

Na afloop zijn de deelnemers benaderd voor een evaluatie van de droogtesessie. De vragen van deze evaluatie sluiten aan op de bovengenoemde doelstellingen. De reacties van de deelnemers zijn te vinden in bijlage 5.

Op basis van deze reacties kan geconcludeerd worden de droogtesessie:

- Voldoende gelegenheid en openheid bood om droogteknel punten en oplossingen in te brengen en te delen met de andere deelnemers (vragen 3, 4, 5 en 8);
- Heeft bijgedragen aan de uitbreiding en versteviging van het netwerk rondom het thema droogte (vraag 8);
- Het wederzijds inzicht en begrip heeft vergroot (vraag 8).

Daarnaast :

- Was het merendeel van de deelnemers tevreden met het programmaonderdeel over de samenwerking in tijden van droogte (vraag 2);
- Dacht het merendeel van de deelnemers dat droogtesessie had bijgedragen aan de gezamenlijke aanpak van droogteproblematiek in de regio Midden-Nederland (vraag 6);
- Waren alle deelnemers positief over de LEF locatie en de begeleiding door de facilitatoren van LEF (vraag 7).

Een duidelijke tekortkoming was dat:

- het merendeel van de deelnemers onvoldoende geïnformeerd over de doelstellingen van de Droogtesessie (vraag 1);

Bijlage 1: Deelnemers (contactgegevens)

Almer Bolman
Waterschap Vallei & Eem
abolman@wve.nl

Robin Engel
RWS Waterdienst
robin.engel@rws.nl

Evert Jansen
Waterschap Vallei & Eem
ejansen@wve.nl

Francien van Luijn
RWS Waterdienst
Francien.van.luijn@rws.nl

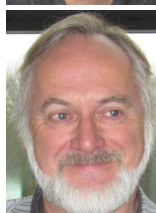
Erik Boegborn
Hoogheemraadschap De
Stichtse Rijnlanden
boegborn.jf@hdsr.nl

Afke Blauw
RWS Utrecht
afke.blauw@rws.nl

Jeanette van Eck
Hoogheemraadschap De
Stichtse Rijnlanden
eck.jmc@hdsr.nl

Michiel Lips
Hoogheemraadschap van
Schieland en de
Krimpenerwaard
m.lips@hnsk.nl

Jan Smorenborg
Hoogheemraadschap De
Stichtse Rijnlanden
smorenborg.jta@hdsr.nl

René van der Zwan
Hoogheemraadschap van
Rijnland
rene.zwan@rijnland.net

José van de Wouw
RWS Oost-Nederland
jose.vande.wouw@rws.nl

Martine Lodewijk
Waterschap Amstel, Gooi en
Vecht
martine.lodewijk@waternet.nl

John Kamps
RWS Waterdienst
john.kamps@rws.nl

Maarten Ouboter
Waterschap Amstel, Gooi en
Vecht
maarten.ouboter@waternet.nl

Bijlage 2: Genodigden

Organisatie	Naam
	<i>Genodigden</i>
Waterschap Rivierenland	Niels Nijmeijer Ton Drost Daan Quint
Waterschap Vallei & Eem	* Almer Bolman Matthijs van den Brink * Evert Jansen
Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden	* Erik Boegborn * Jeanette van Eck * Jan Smorenburg
RWS Oost-Nederland	* José van de Wouw Bart Wesseling Danielle Verhoeven Erik de Rooij
RWS Waterdienst	* John Kamps * Robin Engel * Francien van Luijn
RWS Utrecht	Rutger Veltman René van den Heuvel * Afke Blauw
Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard	* Michiel Lips Martin Vink Dolf Kern
Hoogheemraadschap van Rijnland	* René van der Zwan
Hoogheemraadschap van Delfland	Fincent van Woerden Jan Dragt
Waterschap Amstel, Gooi en Vecht	* Martine Lodewijk Ben Staring * Maarten Ouboter

Organisatie

*Marco Hoogvliet	Deltares
*Anton Gerritsen	Deltares
*Judith de Bruijn	LEF facilitator
*Greta Venema	RWS Utrecht – co facilitator

Opdrachtgevers

Roel Doef	WINN RWS Waterdienst
*Remco van Ek	WINN Deltares

* = aanwezig

Bijlage 3: Knelpunten, (Ideeën voor) Oplossingen

# Ingebrachte knelpunten	Aangedragen oplossing/ideeën	Toelichting bij knelpunt/oplossing/idee
Waterwaag en aanbod 5 Toenemende vraag vanuit West Nederland (JK)	<ul style="list-style-type: none"> • Alternatieve aanvoer Hollandse IJssel (Zoet water vanuit de Lek via de Kimpenerwaard naar de Hollandse IJssel) • stuw in de Lek 	Zoetwater via Lek en Kimpenerwaard naar Hollandse IJssel. Gaat de verzilting Hollandse IJssel tegen en inlaten water voor gebied Schieland + deel van HH Rijnland. Gebruik van capaciteiten gemalen Venneik(?) en Verdoold(?) (ca. 15 m ³ /s).
38 Illegale wateronttrekking/legale inlaat zoetwater	• Deel zoetwater uit Brielse meer halen	
8 Onvoldoende zoetwater in gebied Schieland (ML)	<ul style="list-style-type: none"> • Vergroten capaciteit Brielsemeerleiding -> deel extra zoetwater naar Schieland (ML) • Peilbeheer afstemmen op de grondwatersituatie en seizoensverwachting • Kering Kimpren a/d IJssel dicht -> Gouda langer bruikbaar • KWA oplossen • GWA 	
26 Meer vraag dan aanbod (JvdW)	<ul style="list-style-type: none"> • Meer water over Nederrijn-Lek (JvdW) • In Betuwe extra verbinding Waal - Nederrijn-Lek 	Extra voorziening tussen Waal en Nederrijn-Lek om meer Waalwater naar het noorden te laten gaan tbv HDSR, Vallei en Eem en KWA. Beter stuurbareid Bernhardsluizen. Onderzoek of het nu wel technisch mogelijk is om vanuit de Waal meer water in te laten naar de Lek
25 Beperking invoer bij Grebbesluis (AB)	<ul style="list-style-type: none"> • Inzet Linge t.b.v. algemene watervoorziening 	Ten tijde van schaarste neemt WSRL meer in via de Linge t.p.v. Nederrijn-Lek, om dat water beschikbaar te houden voor VenE, HDSR, KWA, etc. Collectieve afspraak vanuit gezamenlijke nationale verantwoordelijkheid.
22 Mineralisatie Yeengebieden (AB)	<ul style="list-style-type: none"> • Hogere peilen in veengebieden 	Riverwater voorzuiveren en infiltreren in stuwwallen (riverzandrugget)
29 Toenemen maateiddaling door temperatuurtoename (?)		
19 Voorziening Kromme Rijn gebied HDSR (JvE)	<ul style="list-style-type: none"> • Lek/Driel > 25m³/s • Water inzetten van Waal structureel • Hoger peil op het pand Amerongen-Hagestein 	
3 Terugloop aanvoercapaciteit zoetwater vanuit IJsselmeer (RE)		
23 Bij randmeerpeil > zomerpeil kan extreme bui niet weg (EJ)	<ul style="list-style-type: none"> • Gemaal bouwen t.p.v. vrije afwateren (EJ) 	Bij randmeerpeil > zomerpeil gemaal bouwen bij de Ankervaart(?)
14 IJmeer peil omhoog heeft effect op afvoer extreme neerslag bij droogte (MO)		
31 Hogere belasting gemalen t.o.v. nu (JvE)	<ul style="list-style-type: none"> • Nieuwe gemalen 	
15 Aanvoer Weerdsuis (Utrecht) tijdens droogte (4,5 m ³ /s nodig) voor aanvoer naar polders langs zuidelijke deel Vecht. (MO)	<ul style="list-style-type: none"> • Flexibel peil 	
17 Door lage waterstand Lek lange wachttijd scheepvaart of stremming (AB)	<ul style="list-style-type: none"> • Waterbesparende maatregelen stuwen en sluisen 	
21 Veel transportverlies van water over de aanvoerroute in Eemvallei (wegzijgen water) (AB)		

#	Ingebrachte knelpunten	Aangedragen oplossing/ideeen	Toelichting bij knelpunt/oplossing/idee
	Waterkwaliteit/temperatuur		
20	Stilvallend Valleikanaal en Woudenbergse Grift (AB)	<ul style="list-style-type: none"> • Beluchting stilvallend water 	
24	RWZI's bepalen waterkwaliteit (AB)		
18	Afname debiet ARK door lage waterstand Lek, gevolgen voor temperatuur en kwaliteit (AB)		
16	Te hoge watertemperatuur ARK: probleem koelwater (AB)	<ul style="list-style-type: none"> • Tijdig omschakelen naar andere centrale • Meer water vasthouden in eigen gebied • KWO koeling industrie (Almer Bolman) 	Voor koeling grondwater gebruiken en warmte in winter terughalen
4	Terugloop beschikbaarheid van koelwater -> thermische problemen (RE)		
32	Ongezonder water grachten Amersfoort (AB/EJ)		
	Verziltig		
11	Verdere verspreiding brak water naar waterdragende polders die normaal jaarrond zoet zijn (MO)		
13	Brakwater van Horstermeer invloed op Vechtplassen en Vechtpolders (MO)	<ul style="list-style-type: none"> • Ophogen van de droogmakerij (comse woningbouw?) • Zandschouwers aan de wegzijkant van diepe plas 	Nu wordt natte natuur ingezet om om te gaan met brakke kwel. Maar dit is nu niet effectief. Woningbouw is dat wellicht wel. Waterraag door wegzijging droogmakerijen is te beperken door slim verordelen
12	Verziltig Noordzeekanaal veroorzaakt probleem drinkwater inname	<ul style="list-style-type: none"> • Meer water voor doorspoeling uit Markermeer • Andere verdeling innamepunten 	
9	Ultral Hollandse IJssel (Cl te hoog) (RvdZ)	<ul style="list-style-type: none"> • T.H.S. 	
6	Interne verziltig (RvdZ)	<ul style="list-style-type: none"> • Accepteren verziltig • Kortdurende droogval mogelijk maken voor gebieden met slechte kwaliteit (MO) 	Acceptatie verziltig op bepaalde plaatsen + daar brakke kwel heensturen Droogval (kortdurend) is chemisch/ecologisch een kans maar voorzieningen voor funderingen zijn noodzakelijk
7	Verbraking Rijnlands boezem agy verziltig Hollandse IJssel (?)	<ul style="list-style-type: none"> • Inlandse brakwatermatuur ontwikkelen (AB) • Afvoer CL- rijk water Hmeer naar NZK • Ontziltig op zonneenergie (AB) • Zoute kwel aanboren (AB) • Brakwater strategische bron drinkwater 	Membraantechnologie om water te ontziltzen + in droge situaties veel zon Kweldruk verminderen en zo zout/brak water beheersbaar maken Het wordt steeds goedkoper om te ontziltzen
28	Gevolgen verhoogd Chloride voor waterreologie (?)		
31	Open nieuwe waterweg		

# Ingebrachte knelpunten	Aangedragen oplossingsideeën	Toelichting bij knelpunt/oplossing/idee
Informatie/Communicatie		
1 Onvoldoende inzicht in waterbehoefte (JK)	<ul style="list-style-type: none"> Regio brengt waterbehoefte beter in beeld Kosten inzichtelijk maken/doberekenen (JK) Besturingssysteem voor waterverdeling 	Door de m3 water te laten betalen wordt eerder duidelijk hoeveel water er echt nodig is.
33 Onzekerheid over capaciteit bij renovatie SSC Nederrijn-Lek (JvdW)	<ul style="list-style-type: none"> Vastleggen voorwaarden behoeft regio 	
37 Onvoldoende inzicht waarop de huidige waterverdeling is gebaseerd mede i.r.t. regionale belangen		waterverdeling is slecht onderbouwd. Soms lijkt scheepvaart (cat.4 in verdrijngsreeks) voorrang te krijgen op (bijv.) fruitteelt (cat.3). Waterverdeling op papier (er stroomt water van de Waal naar de Nederrijn) is anders dan in de praktijk (Nederrijn verliest water aan de Waal via Bernhardsluizen)
36 Knelpunten onderling niet voldoende vergelijkbaar -> lastig om over oplossingen te praten (JvE?)		
34 Onduidelijkheid m.b.t. modellencircus (JvdW)		
35 Deltamodel onvoldoende gedetailleerd voor discussie regionale knelpunten (JvE?)		
Belangenafweging		
30 Knelpunt veiligheid vs ecologie (RvdZ)		
2 Scheepvaartproblemen door lage waterstanden (RE)	<ul style="list-style-type: none"> Rail inzetten voor scheepvaart 	
10 Tolhuissluisroute veroorzaakt te hoog waterpeil in Amsterdam (MO)		

Almer Bolman AB
 Evert Jansen EJ
 Erik Boegborn EB
 Jeanette van Eck JvE
 Jan Smorenburg JS
 José van de Wouw JvdW
 John Kamps JK
 Robin Engel RE
 Afke Blauw AB
 Michiel Lips ML
 René van der Zwan RvdZ
 Maarten Ouboter MO

Bijlage 4: Maatregeleninventarisatie Waterdienst (2009)

waterschap	Omschrijving maatregel
Hoogheemraadschap Amstel, Gooi en Vecht	Flexibel peilbeheer
	Kwelreductie Bethunepolder
	Horstermeer
	Waterberging op bedrijfsniveau
	Waterkringloop Amstelveen
	Optimalisatie doorspoelen
	Tolhuissluisroute
Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden	Verplaatsen inlaat Kromme Rijn
	Ruimte in de haarvaten
	Kleinschalige wateraanvoer
	Stuurgroep Groene hart
	Herziening calamiteitenplan
	Onderzoek verdringingsreeks
	Studie Knikpunten als gevolg van klimaatverandering in het regionale waterbeheer van West-Nederland
Hoogheemraadschap van Delfland	Voorkomen onomkeerbare schade door verdroging dmv watergebiedsstudies en de watertoets
	Onderzoeken alternatieve mogelijkheden voor aanvoer van water van elders
	Optimaliseren doorspoelen
	Onderzoek naar gebruik effluent van RWZI's
	Werken aan bewustwording schaarste zoet water
	Calamiteitenbestrijdingsplan langdurige droogte
	Onderzoek naar vergroten aanvoercapaciteit Brielse Meer
Onderzoek Parksluizen	
Hoogheemraadschap van Rijnland	Peilopzet polder de Noordplas
	Renovatie schutsluis Spaarndam
	Pilotproject Afdichten van wellen
	Inrichtingsplan Westflank Haarlemmermeer
	Onderzoek naar andere structurele aanvoerroutes
Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard	Stimuleren gebruik andere bron watervoorziening voor glastuinbouw
	Onderzoek naar het aanvoeren van water vanuit de Lek via de Krimpenerwaard naar Schieland
	Landbouwgrond vervangen door natuur
	Opzetten peilen indien een droge periode wordt voorspeld
	Streven naar het verlagen van het serviceniveau
	Onderzoek naar het afsluiten van de Hollandse IJssel met de stormvloedkering in periodes van droogte
Zoethouden inlaatpunten gemaal Krimpenerwaard, inlaatpunten voor gebied Schieland en de noodinlaat van drinkwaterbedrijf Bergambacht	
Waterschap Vallei & Eem	Uitvoeren nadere gebiedsgewijze analyse droogtebestrijding
	Droogtebestrijding Natura-2000 gebieden
	Regionale verdringingsreeks Midden Nederland en akkoord met RWS voor de waterinlaat uit de Nederrijn
	Uitvoeren van een klimaatknelpuntenstudie voor 2011 en ontwikkelen van een klimaatstrategie voor 2012
Provincie Utrecht	Streven naar regionale uitwerking landelijke verdringingsreeks
	Ontwikkeling langetermijnvisie zoetwatervoorziening Groene Hart
	Verdrogingsbestrijding
	Zuinig zijn met water
	Toetsen ontwikkelingen in het oppervlaktewatersysteem, inclusief het ondiepe grondwater
	Knippunten als gevolg van klimaatverandering in het regionale waterbeheer van West-Nederland
Inrichting Rijnenburg	
Provincie Zuid-Holland	Stop op functietoekenning en uitbreidingen waardoor de vraag naar zoet water toeneemt
	Ontwikkelen lange termijnstrategie voor zoetwatervoorziening en verziltingbestrijding
	Optimaliseren van het doorspoelen / aanbod van zoetwater
	Ontwikkelen visie Nationaal Landschap Groene Hart
	Stimuleren van maatschappelijke discussie om inzicht te krijgen in zoetwaterproblematiek

Bijlage 5: Resultaten deelnemersevaluatie

Aantal respondenten: 10 (waarvan 1 alleen 's ochtends). In navolgende tabellen is aangegeven hoeveel respondenten voor een bepaalde waardering hebben gekozen.

1. Bent u van tevoren voldoende geïnformeerd over de doelstellingen van droogtesessie Midden-Nederland?

ruim voldoende	meestal wel	matig	eigenlijk niet
2	2	5	1

Toelichting:

AIB: Het was niet helder wat we nu precies gingen doen. Vandaar ook wat mailverkeer om de juiste deelnemers te selecteren.

EB: De vooraf gegeven informatie was voor enkele partijen/potentiële deelnemers niet wervend genoeg om er bij te zijn.

MaL: Ik had graag vooraf een beter beeld gehad over de inhoud en hoe deze sessie zich verhoudt tot het Deltaprogramma, maar waarschijnlijk was ik dan niet gekomen.

2. Was er voldoende tijd voor het bespreken van de samenwerking in tijden van extreme droogte?

te veel	goed	te weinig
2	6	2

Toelichting:

EB: De bijeenkomst heeft vooral aandacht gehad voor de knelpunten en technische oplossingen, samenwerking is minder intensief aan de orde geweest.

MaL: Voor mij ging de discussie 's ochtends over de verkeerde onderwerpen. Als er een andere vraag was gesteld, dan was de discussie veel verder gekomen en interessanter geworden. Aanbeveling: Praten over samenwerken aan de hand van een concrete vraag of casus.

3. Vindt u dat er voldoende ruimte was om uw kennis en ervaring in te brengen?

ruim voldoende	meestal wel	matig	eigenlijk niet
6	4	0	0

MaL: Maar liever over een interessanter onderwerp.

4. Was er voldoende tijd om knelpunten en (ideeën voor) oplossingen goed te bespreken?

te veel	goed	te weinig
0	8	1

Toelichting:

AIB: Meer tijd was er in een dag ook niet voor te vinden, dus goed gebruik van de mogelijkheden.

JE: : Als beheerder in het beheersgebied van Vallei en Eem ben ik minder gericht op het totaal. De scope van mijn werk ligt bij Vallei en Eem. Ik ben dus minder goed ingevoerd met de problematiek van Midden Nederland.

EB: Er zijn veel knelpunten en mogelijke oplossingen aan de orde geweest, maar pas als iedereen het eens is over 'de' oplossing heb je pas echt resultaat. Dit is dus pas een start.

MaL: Weet ik niet, ik ben alleen 's ochtends geweest.

5. Vindt u dat er voldoende openheid was om knelpunten en (ideeën voor) oplossingen in te brengen?

ruim voldoende	meestal wel	matig	eigenlijk niet
7	3	0	0

6. Heeft u het idee dat de droogtesessie heeft bijgedragen aan de gezamenlijke aanpak van droogteproblematiek in de regio Midden-Nederland?

jazeker	ja, ik denk van wel	dat betwijfel ik	ik denk van niet
1	7	2	0

7. Hier graag uw oordeel over de LEF locatie en de begeleiding door LEF.

a) Wat vindt u van de locatie voor de droogtesessie (incl. bereikbaarheid)?

zeer geschikt	geschikt	matig geschikt	ongeschikt
4	5	0	0

Toelichting:

AIB: De sneeuw 's avonds was niets aan te doen. Wel een wonderlijk gebouw. Het zweverige past niet zo bij mij.

EB: Locatie is prima bereikbaar. Door de aparte entourage en aanpak komen andere zaken aan de orde dan in 'gewone' vergaderingen.

RE: Niet noodzakelijk, wel leuk voor de afwisseling.

b) Wat vindt u van de wijze waarop de facilitatoren de droogtesessie hebben begeleid?

zeer goed	goed	matig	slecht
2	7	0	0

Toelichting:

AIB: Een stel leuke en enthousiaste begeleiders. Alles was op tijd gereed.

JvE: Hoofdleidster (Judith ?) was erg goed. De andere dame vulde zelf soms te veel in terwijl ze geen idee had waar het over ging (beter: door deelnemers laten samenvatten).

EB: De facilitatoren hebben de dag uitstekend en plezierig begeleid, ook al spreekt deze wijze van werken de 'echte' technologen misschien wat minder aan.

8. Wat is voor u de opbrengst van de dag geweest? (meerdere antwoorden mogelijk)

7 Informatie/inzicht in knelpunten & oplossingen	3 Overzicht van argumenten
2 Inspiratie door nieuwe ideeën	6 Inzicht in wat voor anderen belangrijk is
9 Kennis/ervaring brengen of delen	7 Prettige sfeer
1 Vertrouwen in elkaar	6 Versterking netwerk
7 Nieuwe mensen ontmoet	3 Wens/noodzaak tot samenwerking
1 Anders, namelijk	

EB: De niet aangekruiste punten zijn ook, zij het in wat mindere mate van toepassing.

ML: Voor mij een eerste gelegenheid om het belang van voldoende zoetwateraanvoer via de Lek te delen met collega's uit het midden en oosten van Nederland.

9. Heeft U voor nog opmerkingen of suggesties voor eventuele toekomstige droogtesessies voor andere regio's? Deze horen wij graag.

JvE: Supergoed initiatief!! In de toekomst herhalen, het werkt heel goed om op een wat breder schaalniveau naar de problematiek te kijken en het onderlinge vertrouwen te versterken. Ook werd duidelijk: het is een gezamenlijk probleem, niet ieder voor zich.....dan kom je er niet(is ook niet goed voor de positie vd waterschappen)

JE: Zorg dat je de juiste mensen aan tafel hebt om te kunnen brainstormen etc. Als je zoals in mijn geval in je dagelijks werk niet bezig bent met Midden Nederland dan is de opbrengst gering.

AfB: Bij het salongesprek was het doel mij niet erg duidelijke. Er werden opmerkingen geuit die toelichting behoeven. Ik vond het meer het karakter hebben van een evaluatie. Het lijstje

'kreten' dat daaruit voortvloeide heeft voor mij geen toegevoegde waarde. Ik zou de afronding anders willen. Meer van : wat hebben we vandaag geleerd.

Nu ik het weer terug lees zie ik wel een behoorlijke oogst, dat overzag ik aan het eind van de dag nog niet.

RE: Zorgen dat er (wederom) iemand van LCW bij aanwezig is.

JvdW: Het is van belang om zoveel mogelijk mensen van zoveel mogelijk organisaties te betrekken om er een succes van te maken. Dat is ook de kwetsbaarste kant. Ik heb er geen oplossing voor, maar investeren in de komst van de deelnemers is echt belangrijk.